

Fakamatala meí he Pepa Kapineti

Fakamatala tuku tau'atāina atu

Minisitā & potungāue	Hon Jan Tinetti, Tokoni Minisitā ki he Akó (Fakalele 'o e Akó)
Hingoa 'o e fakamatalá	Toe Vakai'i 'o e Ngaahi Fiema'u Vivili Tahá (Highest Needs Review): Līpooti fakafoki ki he Kapinetí
'Aho na'e vakai'i aí	7 Nōvema 2022
'Aho 'o hono tukuange atú	17 Nōvema 2022

Kuo tukuange tau'atāina atu 'a e ngaahi pepá ni:

Pepa Kapineti: Toe Vakai'i 'o e Ngaahi Fiema'u Vivili Tahá (Highest Needs Review): Līpooti fakafokí ki he Kapinetí
'Aho na'e vakai'i aí: 7 Nōvema 2021
Tokotaha na'á ne Fa'ú: Tokoni Minisitā Akó

Miniti Kapineti: CAB-22-MIN-0490

‘Aho na‘e vakai‘i aí: 7 Nōvema 2022 Tokotaha na‘á ne Fa‘ú: ‘Ōfisi Kapinetí

Miniti Kapineti: SWC-22-MIN-0188

‘Aho na‘e vakai‘i aí: 26 ‘Okatopa 2022
Tokotaha na‘á ne Fa‘ú: ‘Ōfisi Kapinetí

Toe Vakai'i 'o e Ngaahi Fiema'u Vivili Tahá: Ngaahi me'a 'oku mahu'inga ki he ngaahi kupu felāvē'i (stakeholders)

‘Aho na‘e vakai‘i aí: 11 ‘Aokosi 2022

Tokotaha na'a ne Fa'u: New Zealand Council for Educational Research (Kōsilio 'a Nu'u sila ki he Fakatotolo Fakaakó)

Fakamatala kuo fakapuliki (redacted)

Kuo fakahoko hano tāmate'i 'o ha ngaahi konga tohi meí he ngaahi pepá he ko e ngaahi fakamatala kuo ta'ofi mei hono tuku atú 'oku 'i tu'a ia 'i he ngaahi fatongia 'o e Minisitā ma'u potungāué, pea 'oku 'ikai ke kaunga atu ia ki hono tukuange tau 'atāina atu 'o e fakamatala ko 'ení.

Ko e ngaahi makatu'unga 'o honau ta'ofi 'oku 'i he malumalu ia 'o e Laó 'o hangē ko ia 'oku hā atu 'i laló:

Konga 9(2)(f)(iv) ke malu'i 'a e fakapulipuli 'o e fale'i kuo fakahoko atu 'e he kau Minisitā 'o e Kalauní mo e kau ngāué

Te ke lava 'o lau 'a e Lao ki he Fakamatala Fakapule'angá (Official Information Act) 1982 'i heni:
<http://legislation.govt.nz/act/public/1982/0156/latest/DLM64785.html>

Tauhi ke Malu (In Confidence)

'Ofisi 'o e Tokoni Minisitā Akó ki he Kōmiti ki he Tu'unga Lelei 'a e Nofo Fakasōsialé

Toe Vakai'i 'o e Ngaahi Fiema'u Vivili Tahá (Highest Needs Review): Līpooti fakafoki ki he Kapinetí**Fokotu'ú**

- 1 Hili hano toe vakai'i 'o e ngaahi tokoni ma'a e fānau ako 'oku vivili taha 'a 'enau ngaahi fiema'u tokoni fakaakó, 'oku feinga 'a e pepá ni ke loto 'a e Kapinetí ke fa'u ha fa'unga ngāue fo'ou ki he tokoni fakaako ma'a e fānau ako ko iá. 'Oku kumi 'i hení 'a e fakangofua ke fa'u ha fokotu'utu'u ngāue fakaikiiki ange ke fakamahino 'a e 'inivesi 'oku fiema'u ke hoko ai 'a e liliu ki he fa'unga ngāue.

Kaunga ki he ngaahi me'a 'oku fakamu'omu'a 'e he pule'angá

- 2 'Oku fekāinga'aki 'a e Toe Vakai'i 'o e Ngaahi Fiema'u Vivili Tahá (ko e Toe Vakai'i) mo e ngaahi tukupā kimu'a 'i he fili Fale Aleá na'e faka'ilonga'i 'i he Tu'utu'uni Ngāue ki he Akó 'a e Paati Leipá ki he fili 'o e 2020. 'Okú ne kumia ke toe fakaa'u lelei ange 'a e ngaahi taumu'a ngāue 'e nima 'a e Pule'angá ki he akó. 'Okú ne toe poupou foki ki hono a'usia 'o e Fokotu'utu'u Ngāue 'a e Pule'angá ki he Tu'unga Lelei 'a e Mo'ui 'a e Fānaú mo e To'utupú (Child and Youth Wellbeing Strategy), pehē foki ki he'ene tukupā ke fakahoko 'a e liliu lototo'a mo ma'ongo'onga ma'a e komiuniti 'o e kakai 'oku 'i ai honau faingata'a'ia fakaesinó pea hoko ai 'a Nu'u Sila ko e feitu'u lelei taha 'i māmani ke nofo ai ha ki'i tamasi'i/ta'ahine.

Fakamatala Fakanounou

- 3 'I he 'aho 1 'o Sepitema 2021, na'e loto ai 'a e Kapinetí ki he fakangatangata mo e ngaahi tu'utu'uni ki he Toe Vakai'i, ke līpooti fakafoki mai ki he Kapinetí 'i 'Okatopa 2022 ['oku kaunga 'eni ki he faile CBC-21-Min-0082].
- 4 Kuo fuoloa mai 'eni 'a e teke meí he sekitoa mo e kau ngāue 'i he tafa'aki ki he akó, kakai 'oku 'i ai honau faingata'a'ia fakaesinó mo e ngaahi mātu'a ke fakahoko 'a e Toe Vakai'i, pea kuo hā mei ai 'a e fakamo'oni mahino ki he lahi 'o e 'ikai ha vahevahe taau 'i he loto'i fa'unga ngāue. Neongo kuo lahi fau 'a e 'inivesi kuo fakahoko 'e he Pule'angá ki he ngaahi polokalama tokoni fakaakó 'i he ta'u 'e nima kuo toki 'osí, 'oku kei 'i ai pē 'a e fānau ako ia 'oku 'ikai ke nau ma'u atu 'a e tokoni 'oku nau fiema'u, pea 'oku fakangatangata pē 'a hono fakahoko atu ia 'o e ngaahi sēvesí.
- 5 Ko e ngaahi 'ilo na'e ma'u meí he Toe Vakai'i na'e fakakau ki ai 'a e kumi fakakaukau 'a e Potungāue Akó (ko e Potungāué) meí he kakai 'o e fonuá na'e fakataumu'a ki he Toe Vakai'i, ko ha 'analaiso na'e fakahoko 'e he Va'a Ngāue ki he Tu'unga Lelei 'a e Mo'ui (Social Wellbeing Agency pe SWA) 'o ngāue'aki 'a e Integrated Data Infrastructure, pea mo e ngaahi 'ilo na'e ma'u meí he ngaahi sivi fakafuofua na'e fakahoko 'e he 'Ofisi ki hono Vakai'i 'o e Akó (Education Review Office pe ERO) ki he ako 'oku 'oatu ma'a e fānau ako 'oku 'i ai 'a honau faingata'a'ia fakaesinó 'i he Ako Tokamu'a mo e Ngaahi 'Apiakó.
- 6 Na'e 'ilo meí he Toe Vakai'i 'oku 'ikai fe'unga 'a e ngaahi tokoni 'oku ma'u 'i he fa'unga ngāue pea 'oku fu'u tokolahí 'a e fānau ako 'oku 'ikai ke feau 'a 'enau ngaahi fiema'u fakaako fakalahí. 'Oku hā meí he 'analaiso 'a e SWA ko e tokoni ko ia 'oku ma'u atu 'e

he fānau ako ‘e toko fitu kotoa pē, ‘oku ‘i ai nai ha toko tolu ia ai ‘oku ala ‘ikai ke feau ‘a ‘enau fiema‘u ‘oku fu‘u mātu‘aki vivilí ‘i ha fo‘i taimi ‘i he lolotonga ‘o ‘enau fononga fakaakó. ‘Oku hoko ‘i henī ha ngaahi uesia fakasōsiale, fakaeongo pea mo e ako ‘a e fānau ako ko ‘ení ‘i he toenga ‘o ‘enau mo‘uí.

- 7 Ko e ngaahi palopalema tefito ‘oku fekuki mo e fānau akó mo honau fāmilí/kāingá ‘oku kau ai ‘a e ‘ikai ke nau ongo‘i ‘oku talitali lelei kinautolu pe ‘ikai ke nau ongo‘i ‘oku nau kau atu ki honau ‘apiako fakafeitu‘ú pe ‘apiako ‘oku nau fie ako aí, pea ko e ngaahi tokoni lolotongá ‘oku ‘ikai ngaofe ngofua pea ‘ikai faingofua hono ma‘ú, ‘o ta‘emahino ‘a e ngaahi founga tohi kolé pea ‘ikai faitatau ‘a e ngaahi fakangatangatá.
- 8 Ki he ngaahi senitā ako tokamu‘á mo e ngaahi akó, ko e ngaahi palopalema tefító ‘oku kau ai ‘a e ‘ikai fe‘unga pe vahevahe taau ‘a hono ma‘u ‘o e ngaahi nāunau fakapa‘angá mo e ngaahi tokoní, pea ko e tokoni ‘oku nau ma‘ú ‘oku ‘ikai ma‘u ia ‘i he taimi totonú pe faitatau ma‘u pē. ‘Oku ‘ikai fe‘unga ‘a e tokolahí ‘o e kau taki ako mo e kau ngāue ‘oku nau ongo‘i lototo‘a ‘i hono tokonia ‘o e fānau ako ‘oku vivili taha ‘a ‘enau ngaahi fiema‘ú ‘i he ako tokamu‘á pe ‘i he lokiakó.
- 9 ‘Oku tukupā ‘a e Pule‘anga ko ‘ení ki hono a‘usia ‘o ha fa‘unga ako pule‘anga ‘oku kau kakato ki ai ‘a e tamasi‘i pe ta‘ahine kotoa pē ‘i Nu‘u Sila, ‘o tatau ai pē pe ko e hā ‘a hono puipuitu‘á pe pole fakaako ‘okú ne fehangahangai mo iá, ke ne lava ai ‘o a‘usia ‘a e tu‘unga lelei taha te ne ala malavá peá ne tupulaki ai ‘i he‘ene fononga fakaakó.
- 10 ‘Oku lolotonga fakahoko ‘a e ngāue ‘a e Potungāué ke nga‘unu atu ki hono a‘usia ‘o ha fa‘unga fakaako ‘oku fakakau kakato ki ai, ma‘á e fānau ako kotoa pē. ‘Oku kau ‘i henī ‘a hono fakahoko atu ‘o ha fa‘unga fakahoko ngāue fo‘ou ko e Te Tūāpapa o He Pikorua (Te Tūāpapa – vakai ki he Fakatātā 1). ‘Oku feinga ‘a e Te Tūāpapa ke fokotu‘u ‘a e tamasi‘i pe ta‘ahine akó mo hono fāmilí/kāingá ‘i he uho ‘o e faitu‘utu‘uní.
- 11 ‘Oku poupou atu ‘a e Te Tūāpapa ki he liliu ‘oku fiema‘u ‘i he ngaahi ‘ulungāanga mo e ngaahi tui ‘oku felāve‘i mo e fakakau kātoá. ‘E hoko ‘a hono liliu ‘o e ngaahi tui mo e ngaahi ‘ulungāanga fuoloa ko ‘eni felāve‘i mo e ngaahi fiema‘u tokoni fakaakó, ke solova ai ‘a e ngaahi palopalema ‘oku toutou hoko ‘i he fa‘unga fakaakó. ‘E tokoni ‘a e kau Fokotu‘utu‘u Ngāue ki he Tokoni Fakaakó (Learning Support Coordinators) ke poupou atu ki he liliu ko ‘ení ko e konga ia ‘o e ngaahi komiunitiako fakafeitu‘ú.
- 12 Ka neongo iá, ‘oku fiema‘u ha ngaahi liliu lahi ange ke nga‘unu atu meí ha fa‘unga ngāue ‘oku ta‘emaue‘ia, hanga pē ki he tō nounou (deficit focused) pea ngāue tu‘u tokotaha pē ai ‘a e ngaahi sēvesí ia. Kapau ‘e ‘ikai ke tau fokotu‘u ‘a e fa‘unga ngāue totonú, ‘e kei hokohoko atu pē ‘o fakalalahi ange ‘a e ngaahi tō nounou ‘i he tokoní mo e ‘ikai ha vahevahe taau ‘i he fa‘unga ngāue ma‘á e fānau ako ‘oku vivili taha ‘a ‘enau ngaahi fiema‘ú.
- 13 Ke fakahoko ha ngāue ki henī, ‘oku ou fokotu‘u atu ke tali ‘e he Kapineti ha fa‘unga ngāue fo‘ou ki hono tokonia ‘o e fānau ako ‘oku fu‘u vivili taha ‘a ‘enau ngaahi fiema‘ú. Kuo ‘osi fakamahino ‘e he Toe Vakai‘i ‘oku fiema‘u ha ngaahi liliu mahu‘inga ‘i he lele lōlōá ke a‘usia ‘a e tu‘unga lelei taha ki hono fakahoko atu ‘o e tokoni fakakó.
- 14 ‘Oku ou fokotu‘u atu ha founga ngāue fetuiaki (mixed model approach) ‘oku fakataumu‘a ke fokotu‘u ha hoa ngāue ‘i he vaha‘a ‘o e tamasi‘i pe ta‘ahine akó, hono fāmilí/kāingá pea mo e senitā ako tokamu‘á pe ‘apiakó. Ko e founga hoa ngāue ko ‘ení te ne fakaivia ‘a e fānau akó mo honau ngaahi fāmilí/ kāingá ke toe lahi ange ‘a e ngaahi me‘a ke nau fili mei aí pea mo ‘enau mapule‘i ‘a e fōtunga ‘o e tokoni. Te ne fakaai ha ngaahi halanga kehekehe mo ha ngaahi faingamālie ke nau ma‘u atu

ai ha ngaahi tokoni kehekehe ‘o fakatefito pē ‘i he ngaahi me‘a ‘oku ngāue lelei taha ma‘á e fānaú/to‘utupú mo honau fāmilí/kāingá.

- 15 Ko e fa‘unga ngāue fo‘ou ko ‘ení kuo fakatefito ia ‘i he ngaahi tefito‘i fakakaukau ‘o e Enabling Good Lives (Fakamafeia ha Ngaahi Mo‘ui ‘oku Lelei pe EGL)¹ pea mo e ngaahi kupu‘i ola meí he Ka Hikitia – Ka Hāpaitia (Ka Hikitia).² ‘Oku tautaufito ‘eni ki he:
- 15.1 Fiema‘u ke kamata‘i ha ngaahi fili lahi ange mo mapule‘i lahi ange ‘e he fānau akó mo honau ngaahi fāmilí/kāingá ‘a e faitu‘utu‘uni ki he fōtunga ‘o e tokoní ma‘a naudolú;
 - 15.2 Faingofua mo ma‘u lahi ange ‘e he kāinga Maulí mo e ngaahi fāmili Pasifikí ‘a e ngaahi tokoni kehekehe ‘oku ma‘u atu meí he ngaahi va‘a ngāué, ‘a ia ‘oku nau pukepuke ‘a honau ‘ilo‘i‘angá, ‘enau leá mo honau anga fakafonuá;
 - 15.3 Lava ‘a e fānau akó ‘o ma‘u atu ha silapa ‘oku fakakau kātoa ki ai ‘oku faiatau mo ia ‘oku ma‘u ‘e he ni‘ihi kehé ke nau kau atu, fakalakalaka mo lavame‘a ai ‘i he kotoa ‘o honau halanga akó.
- 16 ‘Oku ou ‘ilo ‘oku ‘i ai ‘a e ngāue lahi ange ke fakahoko ke veteki‘aki ke ‘ilo ‘a e fōtunga ‘o e EGL ‘i he akó mo hono ngaahi tūkungá kehekehe. ‘Oku ou ‘amanaki atu ‘e kaungā ngāue ‘a e Potungāué mo e Whaikaha ke mahino‘i ‘eni mo fakakau atu ‘a e ngaahi liliu ‘oku fiema‘ú ‘i he lolotonga ‘o hono fa‘u mo hono fakahoko atu ‘o e founiga ngāue fetuiakí.
- 17 Ko e fa‘unga fo‘ou ko ‘ení ‘oku kau ki ai ‘a e ngaahi poloka langa ‘e fitu ki he liliú:
- 17.1 Ko ha fa‘unga fakahoko sēvesi fo‘ou;
 - 17.2 Ngaahi tokoni ‘oku fa‘u fakataumu‘a pau;
 - 17.3 Ko ha kupu fekau‘aki faka‘apiako ‘oku mā‘opo‘opo mo fakakau kotoa ki ai;
 - 17.4 Ngaahi tokoni fakaako ma‘á e fānau ako Maulí mo e Pasifikí mo honau kāingá mo e ngaahi fāmilí ‘a ia ‘oku fa‘ufa‘u ‘e he kakai Maulí mo e Pasifikí;
 - 17.5 Ko ha kau ngāue lototo‘a, poto mo nau ma‘u ‘a e taimi ke nau ngāue atu ki ai;
 - 17.6 Ko ha sīpinga fakapa‘anga fo‘ou ke poupou ki ha founiga ngāue ‘oku fakataumu‘a pau mo ngaofe ngofua; pea mo hano
 - 17.7 Fakamālohi‘i ange ‘a e fekau‘aki mo e ngaahi va‘a ngāue kehé.
- 18 Ko e ngaahi poloka langá ko ha ngaahi liliu lototo‘a, taimi lotoloto ki he lele lōloa ia ‘a ia ‘e fiema‘u ki ai ha taimi ke fa‘ufa‘u mo fakahoko lelei ai, pea ‘e fiema‘u ki ai ha ‘inivesi lahi mo hokohoko atu. Ko ia ai kuó u ‘osi kole ki he Potungāué ke ne fa‘u ha Fokotu‘utu‘u Ngāue (Business Case) ke fakamahino atu ai ‘a e ‘inivesi ‘oku fiema‘u ki hono fa‘u ‘o e fa‘unga ngāue fo‘ou. Te u līpooti fakafoki ki he Kapinetí ‘i Sune 2023 mo e Fokotu‘utu‘u Ngāué mo e polokalama ngāue ke poupou ki hono fakahoko atu ‘o e founiga ngāue tuifió. ‘E ‘oatu ‘e he polokalama ngāue ko ‘ení ‘a e mape fononga ki he liliu ‘i he ta‘u ‘e ua, nima mo hongofulu ka hoko maí.

¹ Ngaahi tefito‘i fakakaukau ‘o e Enabling Good Lives: Fakangeingei, kamata tōmu‘a, fakatefito ‘i he pēsoná, faingofua hono ngāue‘aki, ngaahi ola ‘i he mo‘ui angamahení, tataki pē ‘e kita, langa hake ‘o e ngaahi vaá.

² Ngaahi kupu‘i ola meí he Ka Hikitia: Te Tangata, Te Whānau, Te Kanorautanga, Te Tuakiritanga, Te Rangatiratanga.

- 19 ‘Oku mahu’inga ke mau ngāue’aki ‘a e ngaahi ‘ilo loloto na’e ma‘u meí he Toe Vakai‘f ke fakahoko’aki ha ngaahi liliu ‘i he lolotongá ni ‘i he taimi ‘oku mau lava aí. [9(2)(f)(iv) KUO TĀMATE’II] Ka neongo iá, ‘e ‘ikai fakatupunga ‘i hení ia ha ngaahi fu‘u liliu lahi ki he ngaahi a’usiá pe te ne fakatupu ha ngaahi uesia lalahi ‘i he taimi pē ko iá.

Fakatātā 1: Te Tūāpapa

Te Tuapapa o He Pikorua

A foundation for inclusive learning communities for all mokopuna and their whānau.

